

EESTI RAHVUSNÕUKOGU KULTUURKOMISJON

=====

EESTI KULTUURPOLIITIKA
SIHTJOONI

Juhtmõtteid eesti kultuuri taastamiseks
vabal kodumaal.

Esialgne kavand

Koostand

Valter T a u l i

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FONDK 41594

Stockholm 1953

EESTI RAHVUSNOUKOGU
Postbox 16 388,
STOCKHOLM - SWEDEN.

Stockholmis, 2. märtsil 1953.

Eesti Algkooliõpetajate Ühing Rootsis

Siinjuures saadame Teile seisukoha võtmiseks mag.V. Tauli poolt koostatud kavandi "Eesti kultuurpoliitika sihtjooned", mis ERN Kultuurkomisjoni pleenumi otsusega 12.11.1952 on otsustatud võtta aluseks eesti kultuuri taastamise eesmäärke ja põhimõtteid käsitleva programmi koostamisel. Palume Teid lahkesti avaldada oma seisukohti ja ettepanekuid selle kavandi kohta, eriti nendes osades, mis on seoses Teie elaga. Muudatus-ettepanekuid võib esitada piiramata ulatuses, nii lühema või pikema teksti osa väljajätmise, asendamise või lisamise näol. Seejuures palume silmas pidada, et kõik muudatus-ettepanekud oleks täpselt redigeeritud ja et vastav teksti osa oleks selgesti määritletud, osutades peatükki, lehekülge, lõiget ja rida. Kõik kirjalikult esitatud ja täpselt redigeeritud muudatus-ettepanekud tulevad käsitlemisele Kultuurkomisjoni erialalistes toimekondades ja pleenumis. Viimane otsustab häälteenamusega kava lõpliku teksti. Käesolev kavand sisaldab üldpõhimõtteid (vt. ees-sõne). Kui Teie olete arvamisel, et mõnd punkti on võimalik ja vajalik käsitleda detailsemalt ja konkreetsemalt, siis palume esitada vastavalt formuleeritud ettepanekud.

Lisandatult saadame Teile ka kavandi "Eesti kultuurpoliitika ülesanded paguluses". Me oleme tänulikud, kui Teie esitate oma ettepanekud ka selle kavandi kohta. Eriti te-retulnud on ettepanekud ülesseatud eesmärkide praktilise teostuse ja finantseerimise kohta.

Seisukohad ja ettepanekud mõlema kavandi suhtes palume saata ERN Kultuurkomisjonile (Postbox 16 388, Stockholm 16) esimesel võimalusel, kuid hiljemalt 23.märtsiks 1953. Kui Teie soovite pikemat aega kavandi probleemidesse süvenemiseks, siis palume astuda kontakti ERN bürooga (kirjalikult või telefonil 52 95 66) või aruandja V. Tauliga (Frodegatan 30, Uppsala). Ühtlasi palume kavandid meile tagasi saata.

Teid ette tänades väärtusliku abi ja nõu eest

ERN Kultuurkomisjoni nimel

V. Mild

V.Mild
Abiesimees

Eessõna.

1. Eesti kui väikeriik võib püsida ainult siis, kui ta kultuur on küllaldselt kõrge. Seepärast Eesti poliitika kõige tähtsamaks osaks on kultuurpoliitika. Järgnevas esitatakse neid sihtjooni, mida meie kultuurpoliitika peaks jälgima vabal kodumaal. See on meie kultuuri teastamise "ideekava", sisaldades olulisemaid eesmärke ja põhimõtteid, mida meie kultuurpoliitika peaks arvestama meie vaimse kultuuri teastamisel ja edasiviimisel peale maa vabanemist. Alles siis, kui eesmärgid ja üldpõhimõtted on selged, võib asuda jõudumööda detailsemate ja konkreetsemate teastamiskavade järk-järgulisele koostamisele.

Sisukord:

	Lk.
I. Religioon ja ideoloogia	3
II. Kasvatus ja kool	3
III. Teadus ja ülikool	12
IV. Kunstid	17
Kirjandus	18
Muusika	18
Teatrikunst	18
Kujutav kunst	19
V. Ajekirjandus ja raadio	20
VI. Kehakultuur	21
VII. Kultuuri levitamine ja süvendamine	22
VIII. Välissuhted	22
Välisorientatsioon	22
Eesti kultuuri tutvustus välismaailmale	23
IX. Kultuurpoliitika ja üldpoliitika	24

I. Religioon ja ideoloogia.

2. Maailma kõigi suurte kultuuride aluseks on olnud religioon. Religioon on kultuuri ning ühiskonda integreeriv ja organiseeriv dünaamiline jõud. Kui ühiskond kaotab oma religiooni, kaob varem või hiljem ka ta kultuur. Tegelikult Lääne kultuuri praegune väimne, eetiline ja intellektuaalne kriis on sekularisatsiooni tulemus. Religiooni puudumine või selle lõtv side tegeliku eluga tekitab inimeses juuretuse ja psüühilise ebakindluse tunde. Meie rahva ja kultuuri saatus on lahutamatu seotud Lääne kultuuri ja rahvaste saatusega, mille arengutendentse meil tuleb hooliga jälgida. Ka meie kultuurpoliitikat suunavad isikud, institutsioonid ja organisatsioonid peavad aru saama religiooni ja ideoloogia põhilisest osatähtsusest kultuurriigis ja inimhinge irratsionaalsete momentide arvestamise vajadusest. Siinjuures tuleb ühelt poolt arvestada seda, et ühtset religiooni ja ideoloogiat, mis on vajalik rahva ja kultuuri integreerimiseks, ei saa ülevalt poolt peale sundida: toelants ja mõtte- ning usuvabadus on kultuuri põhitähtsused. Teiselt poolt me ei tohi jääda passiivseks arengu pealtvaatajaks ega arvata, et praegusest kriisist, mis on tabanud niihästi meie kui ka tervet Lääne kultuuri, saab üle konservatismi ja seniste vahenditega. Sellele arusaamisele peavad jõudma niihästi riiklikud institutsioonid kui ka kultuurilised organisatsioonid, eeskätt kirik. Ristiusu ja tõelise kristluse elustumise eelduseks on põhjalik sisemine reform. Kirik peab teoloogiat, dogmade, organisatsiooniliste jms. küsimuste ning enda ainuõigeks pidamise asemel pearõhu panema sellele, mis religioonis on kõige olulisem, ja esikohale asetama sotsiaalsed ning praktilis-eetilised probleemid. Senisest suuremat rõhku tuleb panna kiriku ametikandjate kutsesobivusele. Riigivõim ja seltskond peavad kirikut toetama. Riigivõim peab aru saama religiooni suurest osatähtsusest ühiskonnas, kuid riigivõim ega parteid ei tohi usku kasutada vahendina oma võimu teotluste huvides: see oleks religiooni profaneerimine.

3. Kuigi meie rahval, nagu Läänes üldse, puudub ühine religioon ja ühine poliitiline ning sotsiaalne ideoloogia, meil on siiski olemas ühine kultuuriline traditsioon ja eetiline ideaal, mida võiks nimetada kristlikuks humanismiks. See on suur väärtus, mis ühendab meid ja kõiki Lääne kultuuri rahvaid, ja on tähtsaks meie tegelike kultuuriliste ja eriti kasvatuslike probleemide lahendamisel. Viimane sõltub meie tahtejõust, võimetest ja julgusest.

II. Kasvatus ja kool.

4. Kasvatus on kultuurpoliitika kõige tähtsam osa ja valitsuse üks kõige tähtsamatest ülesannetest. Õigusega ütleb Inglise valitsuse Valge raamat a.1943: "Selle maa rahva kasvatuses sõltub selle maa saatus". Ja T. S. Eliot ütleb: "Riigi kasvatuses süsteem on palju tähtsam kui ta valitsuse süsteem". Selles arusaamises on kõik riigid eriti peale teist maailmasõda

parandand oma kasvatuse meetodeid ja mitmel maal on teostatud radikaalseid reforme kooli alal. Sellele veendumusele kasvatuse tähtsusest peame ka meie jõudma, kui me tahame jääda püsima võitluses oma olemasolu eest.

5. Senine kasvatus niihästi meil kui ka teistel maadel on olnud ebarahuldav: koolis on pandud rõhku peamiselt intellekti arendamisele ja teadmiste andmisele, kuna nõrk on olnud või on üldse puudunud iseloому arendamine, eetiline ja sotsiaalne kasvatus. Kasvatus on maha jäänd kultuuri ja ühiskonna muust arengust. Et siin olukorda parandada ja et saavutada tegelike tulemusi, selleks peame ka meie ette võtma radikaalseid reforme kasvatuse alal, esmajoonel kooli kui kõige tähtsana kasvatusliku institutsiooni alal peale perekonna ja kui kõige mõjuvama kasvatusliku institutsiooni alal, mis on riigivõima käsutuses. Reform on vajalik niihästi kooli sisu, s.o. õppekavade kui ka tehnika, s.o. meetodite alal. Tuleb radikaalselt teostada see parool, millest meil iseseisvuse ajal palju kõneldi, muuseas ka parteide programmides, kuid mida tegelikult ei katsutudki teostada, s.o.: kool peab esmajoonel olema kasvatusesutus, ja alles teises järjekorras õppeasutus. Et kasvatuse alal on võimalik saavutada olulisi tulemusi, kui seda tehakse täieliku põhjalikkusega, seda on näidand kogemused kaugemast ning lähemast minevikust ja olevikust mitmel maal.

6. Mis on kasvatuse ja kooli eesmärk? 1) Kasvatuse eesimeseks ja kõige tähtsamaks eesmärgiks on eetilisel väärtusliku isiksuse ja ühiskonna liikme kasvatamine; 2) noorte intellektuaalsete, esteetiliste, füüsiliste jm. võimete arendamine; 3) teadmiste andmine.

7. Eetiline kasvatus. Riigi ja rahva püsimise oluliseks tingimuseks on, et rahva koosseisus oleks võimalikult suur protsent eetilisel väärtuslikke inimesi. Riigi valitsemise ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel on juhtivate isikute eetiline tase ja tublidus olulisemaks teguriks kui seadused ja institutsioonid. Eriti alates esimesest maailmasõjast on kogu Lääne tsivilisatsiooni alal toimunud kõigi eetiliste väärtuste ja normide laostumine. Kõige rängemaid tulemusi see on annud rahvusvahelises elus, kuid selle tagajärjed on küllalt muret tekitavad ka vähemete gruppide ja üksikisikute vahelises suhtlemises. Sellest protsessist ei ole ka meie jäänd kõrval. See ilmneb ka meie igapäevases pagulaselus. Eriti silmapaistev on aususe tunde langus. Valetamine on muutunud päris tavaliseks nähteks, mis ei šokeeri enam kedagi. Ja noor generatsioon, kes kasvab üles selles õhkkonnas, ei teagi, et siin on tegemist eetilisel väära nähtega. Tsivilisatsiooni saab päästa ainult siis, kui on võimalik tunduvalt tõsta inimeskonna moraali mitte väga pika aja jooksul. Ja seda võib teha ainult kasvatuse abil ja ainult siis, kui sel alal võetakse ette põh-

Õige ja mis väär. Peale ausustunde tuleb eriti kasvatada altruismi, sotsiaalse õigluse tunnet, sallivust, vastastikkust lugupidamist, kohusetunnet, tahtejõudu ja moraalselt julgust. Meie eetilise kasvatuse ülesande teeb raskemaks see demoraliseeriv mõju, mis meie noorsoosse on jätnud sõjad, okupatsioonid ja pagulus. Kõige raskemaks probleemiks kasvatuse alal vabastatud kodumaal saab olema okupatsioonikoolidest läbikäind nooruse ümberkasvatamine vaba ja moraalse ühiskonna liikmeteks ja demokraatliku Eesti riigi kodanikeks.

8. Peale õppekavalist ümberkorralduste tuleb eetilise kasvatuse tõhustamiseks rakendada mitmesuguseid uusi meetodeid. Kõige efektiivsemaks proovitud meetodiks eetilise ja sotsiaalse kasvatuse alal on internaatide korraldus koolide juures. Internaadis peavad elama eeskätt õpilased, kel puudub kodu või kelle kodused olud on ebakasvatavlikud või kes on raskesti kasvatatavad. Ideaalne oleks muidugi olukord, kui kasvatuse ülesandega tuleks toime perekond, sest kool ei saa kunagi täiesti asendada kodu. Kuid kahjuks praegu sellist olukorda ei ole ega ole loote lähemas tulevikus, et suurem osa perekondi saaks hakkama kasvatuse kogu ülesandega. Seepärast kool peab võtma suure osa kasvatuse ülesannetest endale ja peab püüdma vähemalt osalt asendada kodu. Selle kõrval tuleb püüda luua kodudes tingimusi, mis soodustavad kasvatust ja tervet perekonnamelu. Õige elamuprobleemi lahendus, chituspoliitika ja linnaplaanistus on kooli kõrval kõige tähtsamaid tegureid noorsoo kasvatamisel ja rahva eetika ning maailmavaate kujundamisel. Oluline on ka ema vabastamine perekonna ülespidamise teenimisest. Ühiskond peab igati abiks olema vanematele kasvatuse ülesannete täitmisel, muuseas vastava nõu ja teadmiste ning oskuste andmisega. Keskkooli ja gümnaasiumi õppekavasse tuleb võtta kasvatuseõpetus. Kooli lõpetand naiskodanikele tuleb sisse seada vähemalt 6-kuuline kasvatuse- ja sotsiaalteenus.

9. Eetilise kasvatusega on seoses ja seda süvendab usuline kasvatuse. Usulise kasvatuse eesmärgiks on noortesse sisendada religioosset vaimsust ja aukartust kõrgemate, transtsendentsete väärtuste vastu. Usuõpetus koolis vajab reformi nii sisu ja meetodi kui ka õpetajate koosseisu alal. Konfessioonivaba religiooniõpetus peab kuuluma sundusliku ainena kõigi koolide õppekavasse. Peale selle peab koolides olema lubatud anda konfessionaalset usuõpetust. Usuvaenulikul meelsusel ei või olla kohta koolis ega õpetajaskonnas.

10. Eetilise kasvatuse alla kuulub ka sotsiaalne kasvatuse. Moodne industrialiseerund, urbaniseerund ja massistund ühiskond on kergitand üles uusi probleeme kasvatuses, mida vanas ühiskonnas ei olnud. Peale perekonna tuleb siin püüda suurendada ka teiste primaarsete gruppide kasvatavlikku mõju, et noortes tekitada psüühilise kindluse tunnet ja vältida massistumist. Tähtis osa on siin muuseas noorsoo organisatsioonidel. Võistlusvaimu asemel tuleb enam kasvatada koostöövaimu.

11. Riigikodaniku kasvatusele tuleb anda tähtis koht koolis, mis peab noori ette valmistama teadlikeks demokraatliku riigi kodanikeks. Demokraatia võib püsida ainult siis, kui selle vaimust on läbi imbutatud kõik institutsioonid. Nii sotsiaalne kui ka riigikodaniku kasvatus nõuavad muutusi nii õppekavades kui ka kasvatusmeetodites. Eriliselt raske probleem on ette sead meid totalitaarse režiimi all kasvand noorsoo ümberkasvatamine demokraatliku riigi kodanikeks. Vastavate kavade koostamisele tuleb asuda juba paguluses, kasutades selleks teiste maade, eriti inglise, kogemusi.

12. Ka kunstiline kasvatus nõuab senisest suuremat tähelepanu. Eneseväljenduse ja kunstiliste võimete arendamise kõrval kunstilise kasvatuse ülesandeks peab olema noori õpetada kunsti hindama ja nautima, lugu pidama väärtuslikust kirjandusest, muusikast, kujutavast kunstist ja teatrist. Õppekavades tuleb suurendada kunstilisele kasvatusele pühendatud tundide arvu, eriti kõrgemal astmel, kus vastavad ained viimasel ajal peagu puudusid. Esteetiline printsiip peab läbima kogu koolielu.

13. Eelpool mainitud kasvatuse eesmärkide taotlemine nõuab põhjalikku reformi meie koolis üldise vaimuse, sisu ja meetodite alal ning rõhu asetamist uutele momentidele. Selle kõrval on teise järgu tähtsusega kooli väline struktuur ja tavapärase õppematerjali ulatus ja jagunemine. Koolisüsteem peab võimaldama haridust kõigile noortele vastavalt vanusele, annetele ja võimetele. Et noori rahuldavalt ette valmistada moodsa ühiskonna liikmeteks ja demokraatliku riigi kodanikeks ning et mitte maha jääda teiste kultuurriikide hariduslikust tasemest, tuleb koolisundus tõsta vähemalt 9-le õppeaastale, s.t. ka keskharidus tuleb teha sunduslikuks kõigile, nagu see toimub ka inglise ja Rootsi viimastes koolireformides. Vastavalt sellele tuleb põhjalike kaalutluste, uurimiste ja endi ning teiste maade kogemuste põhjal välja töötada uus koolisüsteem. Eriti pagulasaega tuleb kasutada selleks, et tutvuda teiste maade koolisüsteemide ja reformidega. Printsiibiks peab olema ühtluskool, kuid see ei tähenda seda, et madalama astme lõppjäre järk ei või osalt kattuda kõrgema astme algjärguga. Demokraatliku ja sotsiaalse kasvatuse huvides peab vältima klassivaheid koolides. Seepärast peab eriti algkool olema ühine kõigi kodanike lastele vastamata majanduslikule seisule. Seevastu peab koolikorraldus hoolitsema selle eest, et kõik saaksid õpetust vastavalt oma eri annetele ja huvidele ning võimete tasemele. Eriti tuleb silmas pidada seda, et neid, kes on allpool või kõrgemal keskmist intelligenti tasemel, ei sunnitaks sammu pidama mingi klassi keskmise tasemega. Selle vältimiseks tuleb korraldada eri klassid andekate ja nende jaoks, kes on alla keskmist intelligenti, samuti erikoolid psüühiliselt ja füüsiliselt defektsete laste jaoks.

13. Missugune on kõige otstarbekohasem koolisüsteemi vertikaalne ja horisontaalne jagunemine eri koolitüüpideks, missuguselt õppeaastalt peab algama keskste ja missuguselt gümnaasium, nendes küsimustes puuduvad seni üldiselt omaks võetud väärted. Normaalseks tuleb pidada olukorda, et täis koolisundus kestab 16. eluaastani. Kõigile neile, kes peale seda lahkuvad täisajalisest koolist, korraldatakse soliidne sunduslik täienduskool kuni 18. eluaastani, millisel ajal noor käib mitte-täisajalises ametis, kuid seisab kooli järelevalve all. Et avastada õpilase võimeid, andeid, kalduvusi ja huvisid, selleks peab kaks aastat keskastme koolist, näit. 7.-8. õppeaasta, olema mitmekesise ja painduva õppekavaga, sisaldades aineid nii humanitaar-, reaal- kui ka tehniliselt alalt. Tähelepanekud ja diagnoosid, mis sel ajal tehakse õpilaste kohta, on üheks peamiseks aluseks, mis otsustab, kas õpilane lõpetab täiskooli 9. õppeaastaga või läheb edasi gümnaasiumi ja missugusesse harusse, kas näit. humanitaar-, reaal-, tehnilisse, või mõnesse muusse harusse. Gümnaasiumi astumise kõige sobivamaks algusaastaks peetakse mitmete autoriteetide poolt puberteedi algust, s.o. 14. eluaastat. Selektiooni vahenditeks gümnaasiumi vastuvõtmisel on üksikasjalikud tähelepanekud õpilasest keskkoolis, kasvatus ja õppetöö hindad, intelligentsitestid ja eksamid, millest viimaseid tuleb rakendada kõige ettevaatlikumalt.

14. Juba paguluses tuleb võtta seisukoht, missugust koolisüsteemi rakendada kohe peale maa vabastamist. Kõige otstarbekohasem on esialgu jääda iseseisvuse viimastel aastatel rakendatud süsteemi juurde: 6 + 3 + 3 või 4 + 5 + 3 õppeaastat. Okupatsiooni lõpu ajal kooli lõpetamisjärku jõudnud või vastaselt lõpetanud noortele tuleb koolisundust pikendada: ükski õpilane ei või lahkuda koolist enne, kui ta on vähemalt kaks aastat viibind Vaba Eesti uues koolis, olgugi, et ta näit. nõukogude koolis on käind 9 aastat.

15. Kõigi koolitüüpide õppekavad tuleb võtta põhjalikule revideerimisele. Arvestades seda, et kooli ülesanne on eeskätt kasvatus andmine ja õpilase võimete arendamine, ja alles teises järjekorras teadmiste andmine, tuleb loobuda didaktilisest materjalismist. Ka kutsekoolides peab suur osa õppekavast olema pühendatud üldharidusele. Gümnaasiumi jagunemine eriharudesse ei tohi olla eksklusiivne: iga haru peab sisaldama aineid ka kõigist teistest harudest. Eriti humanitaarained kui kasvatus ja maailmavaate kujundamise seisukohalt kõige tähtsamad ained peavad olema kõigi koolide õppekavas tähtsal kohal. Kuid ainete käsitlemisviis peab olema eri tüüpides erisugune: humanitaarainete ja filosoofiliste küsimuste käsitlemis viis reaal- ja tehnikagümnaasiumis peab olema teissugune kui humanitaargümnaasiumis. Ümberorienteerumist on vaja ka võõrkeelte õpetuses, samuti nagu matemaatika alal. Võõrkeele õppimine on otstarbekas ja edukas ainult siis, kui on teada, milleks seda õpitakse ja kui on ette näha selle tarvitamist. Koolis on võimalik rahuldavalt ära õppida ainult üks võõrkeel.

Selle õpetus peaks algama võimalikult 5. õppeaastast ja selleks peab olema inglise keel. Teine võõrkeel võiks keskastmel esineda valitava ainena. Et õppida mõnd võõrkeelt või koguni mitut koolis nii sügavalt, et see võimaldab lugeda originaals kirjanduslikke meisterteoseid, nautides nende esteetilisi peensusi, see on võimalik ainult mõnel eriti andekal. Ei saa jutugi olla sellest, et kool saaks sellist oskust anda ladina või koguni kreeka keeles. Keelte põhjalikum õppimine peale esimese võõrkeele peab sündima väljaspool kooli, esmajoonel ülikoolis ja erakursustel. Ladina või mõne teise võõrkeele õppimise formaalhariduslik väärtus on fiktsioon. Gümnaasium saab ainult aluse panna teise ja kolmanda võõrkeele õppimisele, milleks peaksid olema prantsuse ja saksa keel ja milledest tuleks eelistada esimest. Ladina keele kursus saab olla sundusliku ainena ainult minimaalne ja sellisena peaks kuuluma ka reaalkooli kavasse. Õppematerjali valikul tuleb silmas pida seda, et kooli eesmärk on kasvatuslik ja üldhariduslik, ta peab õpetama noort elus orienteeruma, mehiselt ja taibukalt reageerima ka rasketele ja uutele situatsioonidele. Kuid kooli eesmärk ei ole mitte anda elus vajalikke praktilisi pisiteadmisi.

16. Ümberorienteerumine on vajalik ka ühes põhiküsimuses: tsentralisatsiooni ja ülevalt ettekirjutuste asemel tuleb eelistada detsentralisatsiooni ja koolide ning õpetajate relatiivset iseseisvust. Juhtnõõrid õppe- ja tunnikavade alal peaksid olema minimaalsed. Koolidel ja õpetajatel peab olema suur vabadus määrata õppekavade ulatust, ainete valikut, ulatust ja sisu. Seesama maksab kooli jagunemise kohta eriharudesse ja muusse kooli sisemisse korraldusse. Täielik vabadus peab olema meetodi ja õpperaamatute valikul. Keskvalitsuse ülesanne peab olema eeskätt nõuandev, nagu see väljendus ka meie iseseisvuseaegsetes ametitiitlites "haridusnõunik" ja "koolinõunik". Muidugi teatud tsentraliseeritud korraldusi on vaja, et hoida üldist taset ja et läbi viia reforme. Tõenäoliselt algul, peale maa vabastamist, kui üldine tase on veel madal ja uued suunad ning vormid on veel kujunemata, peab tsentraliseeritud juhtimine olema suurem kui hiljem, kui olukord võtab uue normaalse kuju. Arvestades eelpool avaldatud põhimõtet, me ei saa paguluses asuda mingite õppekavade väljatöötamisele. Ka ajutiste õppekavade koostamine ei ole võimalik juba seepärast, et me ei tea, missuguse pagasiga on varustatud õpilased kodumaal okupatsiooni kooli poolt, missugused on kõige hädevajalikumad lüngad, see kõik selgub alles kohapeal. Siin me saame ainult läbi mõelda kõige olulisemaid kasvatus- ja õpetuse probleeme ning põhimõtteid. Kõigepealt tuleb aga paguluses olles põhjalikult tutvuda teiste maade koolisüsteemide, reformide ja õppekavadega.

17. Nii kasvatus- kui õpetusmeetodid nõuavad põhjalikku reformi. Pagulusaega peaksid pedagoogid ja õpetajad kasutama selleks, et tutvuda teiste maade kogemustega uute meetodite alal. Eelpool mainitud põhjustel ei saa paguluses asuda ka õpperaamatute koostamisele, küll võib paguluses toimuda mater-

jali kogumine ja tutvumine teiste meade õpperaamatutega, samuti käsiraamatute koostamine. Juttu võiks olla ainult kõige elementaarsemate ajutiste emakeele õpikute koostamisest.

18. Meie koolikorralduse üheks kõige suuremaks paheks oli õpilaste suur arv klassis. Siin tuleb ette võrra radikaalne muudatus, et olukorda viia kooskõlasse Lääne-Euroopa taseme ja pedagoogiliste nõuetega. Uute koolimajade ehitamisel tuleb rakendada neid uusi ideid, mis vahepeal on leidnud teostust teistes maaes sel alal. Linnade uuel planeerimisel tuleb erilist rõhku panna koolimajade asetusele ja küllalt suurte kruntide varumisele koolidele. Igal koolil peab olema oma aed. Täielikud internaatkoolid on kõige otstarbekam asetada linnast välja maaale. Koolimajade ehituse ja sisustuse planeerimine peab toimuma äärmise hoolega arhitektide ja pedagoogide koostööl. Erilist rõhku tuleb panna valgustusele, mis meil enne oli allpool igasugust hügieenilist taset. Pedagoogilise printsiibi kõrval peab kooli välimus ja sisemus olema hinges- tatud esteetilisest printsiibist, mis õieti kuulub pedagoogilise printsiibi alla.

19. Ühiskond ei pea muretsema mitte ainult nende noorte eest, kes on koolis, ja selle eest, et nad astuvad õigel ajal kooli, vaid ka selle eest, mis noortest saab peale kooli lõpetamist. Ühiskonnal peab olema kohalike koolivalitsuste või nende allorganite kaudu ülevaade kõigist oma piirkonna noortest vähemalt kuni 20. eluaastani. Ta peab teadma, kes noor peale koolisunduse või koolikursuse lõppemist jätkab õppimist järgneva astme koolis või läheb mingile tööalale. Kui noorel puuduvad majanduslikud võimalused edasiõppimiseks vastavalt oma annetele, siis peab ühiskond talle seda võimaldama. Ühiskond peab olema nõu ja jõuga noorele ja nende vanematele abiks kooli, elukutse ja töökoha valikul, samuti vaba aja möödasaatmise ja töö kõrval edasiõppimise alal. Vastavad asutused peavad töötama kontaktis noorte endiga, nende vanemate, koolide, kutsenõuande ja töövahendusbüroode ning noorte organisatsioonidega. Sel alal tuleb eeskuju võtta eriti Inglismaalt. Eriti tuleb hoolitseda selle eest, et igal andekal noorel peab olema võimaldatud edasiõppimine kuni kõige kõrgema astmeni - ühtegi andekat noort ei tule lasta eesti rahvale ja riigile kaotada minna. Sellest põhimõttest tuleb pidada kinni sõna-sõnalt. Niisamuti ei tule kõrgemaid õppeasutusi koormata nendega, kelle võimed neile ei vaste. Nende põhimõtete vastu patustati meil kahjuks omal ajal tugevasti. Majanduslikult kehvamatele õpilastele peavad riik ja kommuunid andma stipendiumide jm. näol abi. Vastavate kavade koostamisele võib asuda juba paguluses.

20. Ka õpetajate ettevalmistuse korraldus vajab reformi, et selle taset tõsta. Erilist rõhku tuleb panna õpetajate selektsioonile kutsesobivuse seisukohalt. Algkooliõpetajate ettevalmistus tuleb vähemalt osalt viia ülikooli juures töötava pedagoogilise instituudi alla. Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistuses tuleb suurendada pedagoogilist osa

aine kava arvel. Kasvatustöö huvides on oluline õpetaja sotsiaalne üldharidus, mida tuleb pidevalt täiendada. Et vältida stagneerumist koolitöös, et värskendada teadmisi ja laiendada silmaringi, selleks peab õpetajatele teatavate perioodide järgi võimaldatama palgalist puhkust õppetööst, näit. üheks semestriks, kui õpetaja esitab selle kasutamiseks vastava kava. Samuti soovitavad on välismaareisid õpetajatele tutvumiseks teiste maade kasvatustööga. Juba paguluses tuleb muretseda ülevaade õpetajate koosseisust ja koostada kavad õpetajate ettevalmistamiseks kiirendatud korras, kuna peale maa vabastamist võib tulla puudus kutselistest õpetajatest. Siingi tuleb kasutada teiste maade kogemusi. Erilist rõhku tuleb panna ka noortajuhtide ettevalmistusele.

21. Kuid kasvatuse ja haridustegevus ei tohi piirduda kooli ja noorsooga, vaid peab haarama ka täiskasvanuid ja kogu rahvast. Selgi alal tuleb meil kasutada teiste maade uuemaid kogemusi. Täisealisena ei ole võimalik mitte üksi hariduse täiendamine, vaid kogemused näitavad, et täisealisi on teatud määral võimalik ka ümber kasvatada, kui selleks luuakse vastavad tingimused. Täisealiste kasvatuse ja hariduse probleemile tuleb vaadata kui hariduspoliitika ühele tähtsamale osale. Eri probleemiks on meil sõdade, okupatsioonide ja paguluse tõttu pooleli jäänd haridusega isikutele otstarbekohase hariduse jätkamise võimaldamine, milleks on vaja erilisi korraldusi. Vestavate kavade koostamisele võib asuda juba paguluses. Rahvaulikoolide ja õhtukolledžite kõrval tuleb leida ka uusi vorme, milleks võib eeskuju leida teistest maadest. Kui me tahame täiskasvanute hariduse probleemi otstarbekohaselt korraldada, siis me ei saa pakkuda kirjut moeainete kribu-krabu, vaid peame kontsentreerima kõige olulisemale. Kutseharidusele ja spetsiaalsetele teadmistele lisaks ja vastukeelaks on kõigile kodanikele vaja üldharidust. Demokraatlik ühiskond vajab juhte kõigist kihtidest, nagu väidab õigusega Karl Mannheim. Täiskasvanute üldhariduse eesmärgiks peab olema omandatud teadmiste ja kogemuste integreerimine sünteetilisse maailmapilti. Seepärast õppekavas peavad esikohal olema maailmavaatelised küsimused, usu- ja eetilised, sotsiaalsed ja poliitilised probleemid. Üldhariduse alla käib ka tutvustamine teaduste viimase arenguga ja kunstiline haridus. Osa rahvaulikooli taoliste kursuste korraldamine peaks kuuluma ülikooli raamidesse. See moodus tõstaks ühelt poolt nende kursuste taset ja teiselt poolt viiks teadlased otsesesse kontakti rahva ja tegeliku eluga.

22. Täiskasvanute kasvatuse ja hariduse küsimustega on seoses vaba aja kasutamise ja lõbukultuuri probleem. Kommertsiaalsetest huvidest dikteeritud lõbustusettevõtted mitmesugustes vormides, kaasa arvatud elaväärtuslik kirjendus, muusika, film, raadio jms. on viind massi maitse eriti suurlinnades madalale tasemele. Vaba aja kasutamise juhtimine kultuursetele vormidele ja rahva maitse tõstmine on kultuurpoliitika üheks oluliseks ülesandeks. Kultuurilised organisatsioonid, kommuunid ja riik

peavad organiseerima ja toetama kommertsiaal huvidest vaba jõudeaja kasutamist. Tuleb arvestada seda, et mass loeb ja naudib peamiselt seda, mis on kergesti kättesaadav ja mida tal-
le pakutakse. Üheks tähtsamaks massi vaba aja kasutamise vormiks intellektuaalsete, sotsiaalsete jm. huvide rahuldamise kõrval peaks kujunema kunstilised üritused niihästi passiivse kunsti nautimise kui ka aktiivse kunstilise isetegevuse näol. Üksikuid kunstialasid, nagu kirjandus, teater, film, puudutame alamal.

23. Noorsoo ja täiskasvanute kasvatus ja hariduse ning vaba aja kasutuse küsimustega on ühenduses alkoholi ja karskuse probleem. Üheks kõige tähtsamaks ja raskemaks sotsiaal- ja kasvatuspoliitika ülesandeks on alkoholi liialduse radikaalne likvideerimine. Kui seni harrastatud alkoholi kultust suures osas ei lõpetata, siis on rahva ja noorsoo kultuurilise ja eriti eetilise taseme tõstmine võimatu. Peale eelmainitud kasvatus- ja haridustöö ja kultuurse vaba aja kasutuse võimaluste loomise peavad riik, kommuunid ja eraorganisatsioonid alkoholi liialduse vastu võitlema vastavate efektiivsete eriseaduste ja korraldustega ning uute meetoditega. Eeskuju pakuvad siin eriti Skandinaavia maad. Kahjuks meie intelligents, kaasa arvatud õpetajad, poliitilised ja kultuurilised juhtivad isikud ja organisatsioonid, kaasa arvatud poliitilised parteid, ei ole seni, vastupidi näit. Rootsile, taiband, millist kahju alkoholi kultus avaldab eetilisel, vaimsel, sotsiaalsel ja majanduslikul alal kogu rahva ja riigi ulatuses. Asja võib parandada ainult põhjalik muutus sel alal. Riik peab andma võrdlematult suurema panuse kui seni alkoholi liialduse vastu võitlemiseks. Sedasama tuleb nõuda ka eraorganisatsioonidelt. On olemas rida efektiivseid positiivseid ja negatiivseid vahendeid, mis on seni kasutamata alkoholi kultuse vastu võitlemisel. On tarvis ainult vastavat tehet ja arusaamist vastavate isikute ja institutsioonide poolt. Ka suitsetamisliialduse vastu tuleb kindlasti võidelda.

24. Alkoholi küsimus on ainult üks neid tegureid, mis otseselt ei kuulu või mida tavaliselt ei loeta kasvatus alla, kuid mis tegelikult on kardinaalse tähtsusega kasvatusprobleemide lahendamisel. Me ei või üle hinnata kooli jt. selliste asutuste kasvatuslikku mõju ega arvata, et kool on ainuke tegur, millest sõltuvad inimese iseloom ja veendumused. Suur osatähtsus on perekonnal, mille osa me oleme juba puudutanud. Kasvatavate institutsioonide hulka võib lugeda ka kirikut. Kuid me ei tohi unustada, et kasvatus sõltub kogu ühiskonnast. Eelpool oli juba kõnet sellest, kuidas kasvatus sõltub sellest, millised on vaba aja kasutamise ja lõbustuse võimalused. Kasvatus oleneb ka kirjandusest, mida loetakse, eriti suurt osa mängivad massi vabadete ja iseloomu kujundamisel populaar ajakirjad ja ajalehed, ka radio ja kino, vähem teater. Me peame rakendama eriti eetilise kasvatus teenistusse kõik propaganda vahendid eesotsas ajakirjanduse ja raadioga. Kuid vähe sellest: meie eesmärk peab olema luua morealne õhkkond kogu ühiskonda, kõigisse te eluvaldustesse ja institutsioonidesse. See

on kasvatuse probleemi teine pool. Kui puudub kooskõla kasvatuse ja ühiskonna vahel, siis suurem osa kaldub toimima ühiskonna järgi, aga mitte kooli või muude kasvatusinstitutsioonide õpetuse järgi. Inimese ja ühiskonna paremaks tegemine õnnestub ainult siis, kui me kasvatustöö kõrval samal ajal püüame parandada ka olevat ühiskondlikku korda ja kogu sotsiaalset konteksti vastavate reformidega. Vähe on kasu noorsoole kasvatuskuse jutlustamisest, kui igal koosviibimisel juuakse ja kui mittejuuajale vaadatakse kui veidrikule, niisama vähe on kasu altruismi või aususe jutlustamisest, kui suur osa ühiskondlikust elust põhjeneb egoismil ja valel. Kasvatus sõltub muudugi kogu ühiskonna, eriti aga juhtivate ja silmapaistvate isikute mentaliteedist, vaaetest, religioonist, moraalist, kommetest ja ideaalidest. Kasvatus oleneb ka ühiskonna struktuurist: kas see on harmooniline või lõhkikärastatud, kas massistunud või tugevasti juurdunud primaar gruppidega, kas rõhutatakse klassivahesid või tuntakse end kõigiga võrdsetena. Kasvatus sõltub lõpuks kogu riiklikust ja ühiskondlikust korrast ja kasvatuspoliitika on seotud kogu muu poliitikaga, näit. sellest, kas kehtib autoritaarne või demokraatlik kord. Eriti kasvatus sõltub sotsiaal poliitikast, näit. sotsiaal seadusandlusest, abielu- ja seksuaal ala seadustest, sotsiaal kindlustusest, tööpuuduse probleemi lahendusest, töötingimustest, ametikohtade täitmise korrast (kas see sünnib näit. onupoja poliitika või tubliduse alusel); ehituspoliitikast, maa ja linna planeerimisest; kogu majanduselu korraldusest ja majanduspoliitikast, näit. kas on tegemist ülekaalukalt põllumajandusmaaga või esineb tendents maksimaalse industrialiseerimise poole, kas eelistatakse suur- või väiketööstust, kas esineb tsentraliseeritud või vabamajandus, samuti maksu- ja palgapoliitikast. Kasvatuspoliitika võib anda tulemusi ainult siis, kui sellega on kooskõlas kogu muu riigipoliitika. Vastasel korral muutub kasvatusala juhtide töö suurelt osalt viljatuks. Ebaloomulik on olukord, kui näit. haridusminister võitleb alkoholi liialduse vastu ja samal majandusminister püüab riigitulusid suurendada alkoholi müügi laienduse teel. Suur eksitus oleks vaadata kasvatusele kui kooli- ja kasvatusetegelaste eri probleemile, mis on lahus muust poliitikast.

III. Teadus ja ülikool.

25. Kui me tahame, et ülikool oleks meie intellektuaalse kultuuri kõrgemaks ja juhtivaks institutsiooniks, siis peame ka siin ette võtma reforme nii sisu kui ka vormi ja meetodite alal. Ülikoolil on järgmised konkreetset ülesanded: 1) kõrgema üldhariduse andmine, 2) kõrgema kutsehariduse andmine, 3) teadusliku uurimise teostamine ja õpetamine; nendele kolmele peaulesandele lisandub 4) üliõpilaste kasvatus. 1. ja 4. punkt on seni täiesti puudunud eesti ülikooli funktsioonide seas. 2. ja 3. punkti erinevusest ei ole olnud alati küllalt teadlik ega ole neid hoitud tarvilisel määral üksteisest lahus, mille tagajärjel on käsnatand kummagi ülesande rahuldav täitmine. Tuleb arvestada, et valdav osa üliõpilastest ei ole

võimeline ega taha saada teadlaseks, vaid arstiks, advokaadiks, gümnaasiumiõpetajaks, inseneriks jne. Vastavalt sellele tuleb õppekavas, niipalju, kui on võimalik ja otstarbekohane, selgelt lahutada kutseks vajalik ja teadlasele vajalik osa. Kutsehariduse osas tähendab see seda, et ühelt poolt tuleb senistest kutse omandamiseks vajalikeks peetud kavadest välja jätta see osa materjali, mis ei ole vajalik kutseks, ja teiselt poolt tuleb lisada seda, mis on kutseks vajalik.

26. Endine ülikool nii meil kui ka teistes maades valmistas ette ainult spetsialiste, kes tundis ainult oma kitsast eriala, kuid kes tavaliselt ei teadnud midagi ei teiste teadusalaade tänapäeva probleemidest ja ideedest ega inimese ja ühiskonna põhiprobleemidest, kel puudus filosoofiline sügavus ja sageli ka tõsisem moraal ning maailmavaade üldse. Mitmel pool on jõutud arusaamisele, et see spetsialisti mentaliteet, mis on ülikoolide vili, on Lääne kultuuri ja moraali kriisi peapõhjusteks. Õigusega nimetab J. Ortega y Gasset seda ebakultuurset spetsialisti uueks barbaariks. Ka meie akadeemilises peres esineb see barbaar madalamal või natuke kõrgemal astmel, kuid sügavamas mõttes kuulume me kõik sinna liiki. Selle ülikooli suure ja sisulise puuduse kõrvaldamiseks tuleb ülikooli ülesannetesse võtta teatava üldhariduse andmine. Selle eesmärgiks peab olema akadeemilist kodanikku tutvustada oluliste filosoofiatega, teaduslike, eetiliste ja sotsiaalsete ideede ja probleemidega ning nende omavahelise sõltuvusega; aidata moodustada terviklikku maailmapilti ja maailmavaadet ning eristada väärtusi, et akadeemilisest kodanikust kujuneks orienteeritud, intelligentne ja eetiliselt väärtuslik isiksus ja ühiskonna liige. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb rakendada eriti kaks moodust: (1) Tuleb korraldada eri kursused, osalt sunduslikud kõigile üliõpilastele, osalt vabatahtlikud, vähemalt järgmiste tähtsamate teaduste alal: filosoofia, sotsioloogia, üldajalugu, füüsika ja bioloogia. Need kursused peaksid andma sünteesi vastava distsipliini tulemustest, printsiipidest, meetoditest ja ajaloo, kusjuures käsitus peaks olema erinev selle järgi, kas üliõpilane õpib vastavat ainet ka eri- ehk kutseainena või mitte. Minimaal nõue võiks olla, et iga üliõpilane peaks läbi tegema vähemalt ühe filosoofilise ja ühe loodusteadusliku kursuse. (2) Eri- ehk kutseainete kursusi tuleb laiendada teiste, eluliste probleemide käsitlemisega, mis on vastava ainega ot-seses või kaudses seoses, näit. loodusteadlane, arst ja insener peavad tutvuma ka oma alaga seotud filosoofiliste, eetiliste, sotsiaalsete, poliitiliste, majanduslike jne. probleemidega. Lissaks tuleb kaaluda veel teiste võimalike mooduste rakendamist, kasutades eriti ka teiste maade vastavaid kogemusi.

27. Ülikoolis ja sellega seotud teaduslikes asutustes ning õppejõudude poolt tehtav teaduslik uurimistöö vajab süvendamist ja laiendamist. Erilist rõhku tuleb panna rahvuslikele ja sotsiaal-teadustele. Kui me ei taha teaduslikul alal ja sellega ühtlasi üldse kultuuri alal maha jääda teistest rahvastest, siis tuleb meil teadusele suunatud kulutusi suurendada mitme-

kordselt võrreldes teise maailmasõja eelse ajaga. Rahva poliitilise, sotsiaalse, majandusliku jm. alade otstarbeka korraldamise seisukohalt on eriti tähtis teostada sotsioloogilisi uurimusi, missugune ala meil on seni täiesti puudutamata. Teaduste sisulise käsitluse alal peab silmas pidama eriti kahte momenti:

1) Kõik teadused peavad püüdma sünteeside poole. Sünteeside vastu on toodud sageli ette, et senised teadmised ei võimalda veel teha sünteesi. Selle vastu võib väita järgmist: (1) kõigi väljakujunenud teaduste igal arenguastmel on võimalikud sünteesid teatud piirides, nimelt neis piirides, mida olemasolevad andmed lubavad; (2) teaduslikku uurimist on võimalik suunata niisugusele teele, mis võimaldab teha sünteesi, jättes kõrvale pisiprobleemid ja juuksekarva lõhestused, mis ei lisa midagi olulist juba tuntud pilti.

2) Peame omaks võtma seisukoha, et ka teaduses, eriti sotsiaal teadustes tuleb teha ka väärtusotsuseid. Osa teadlaste poolt kehtestatud vaade, mille järgi teadus ei tohi teha väärtusotsuseid, ei teind teaduse mitte üksi eluvõõraks, vaid sel seisukohal on Euroopas olnud katastroofilised tagajärjed ja see on mõnel maal teadlased muutnud eetikate tehnikuteks ja diktatuuri materialistlikeks teenriteks. Ainult teadlane, kes teeb ka väärtusotsuseid, saab anda oma täie panuse ühiskonna ja kultuuri eduks, eeldades, et ta on hea eriteadlane ja ühtlasi avara silmaringiga kultuurinimene. Ainult sel teel saab vältida seda, et inimese ja ühiskonna eluliste probleemide lahendus ei satu diletantide kätte.

28. Õppetoolide arvu tuleb tublisti suurendada kõigis teaduskondades, eriti rahvuslikult ja praktiliselt tähtsate teaduste alal, kuid ka muudel aladel. Õppekavad tuleb võtta põhjalikule revideerimisele, arvestades eriti ülemal esitayud põhimõtteid ja vahepeal toimund teaduse arengut. Eriti kutse osas tuleb hoiduda ülekoormatusest. Peale normaali kursuste ülikool peab käsitlema ka olulisi aktuaalseid probleeme teaduslikust seisukohast kultuurilisel, poliitilisel, majanduslikul ja sotsiaalsel alal. Reform tuleb teostada ka teaduskondade struktuuris. Õppekorralduses, eksamite nõuetes ja ainete valiku võimalustes. Arvestades vajadust vältida ühekülgset spetsialiseerumist ja soodustada üldharidust ning eri alade teadmiste integreerimist tuleb senine teaduskondade isoleeritus kaotada ja suuremat tähelepanu pöörata eri ainete ja eri teaduskondade puutepunktidele. Ainete valiku alal tuleb üliõpilastele anda suurem vabadus, tuleb anda võimalus kombineerida seni eri teaduskondadesse kuulund aineid, näit. humanitaarseid ja loodusteaduslikke juriidiliste, majanduslike ja usuteaduslike ainetega. Tuleb kasutada tehnikaülikooli ühendamist Tartu ülikooliga või osa tehniliste ainete võtmist Tartu ülikooli kavas. Ühe meetodina integreerimise ja sünteeside saavutamiseks võib rakendada eri teadusi esindavate teadlaste, näit. humanitaar-, loodus-, majandus- ja usuteadlaste ühiseid nõupidamisi kultuuriliste ja sotsiaal probleemikomplekside arutamiseks. Selliseid "sünteesiseminare"

võib korraldada ka üliõpilastele. Kuid tõhusad meetodid ülikooli uue, integratsiooni ja sünteesi taotleva õpetuse jaoks saavad välja kujuneda alles pikema aja jooksul. Traditsioonilised õpetuse ja üliõpilaste teadmiste kontrollimise meetodid tuleb võtta revideerimisele, eriti eksamite korraldus nõuab reformi.

29. Raskeks probleemiks kujuneb õppekohtade täitmine ülesande kõrgusel seisvate isikutega, eriti arvestades ühelt poolt okupatsioonide tagajärjel tekkinud lünki ning rea uute õppetoolide loomist ja teiselt poolt neid nõudeid, mida õppejõududele seavad eelpool esitatud uued ülesanded. Viimane moment nõuab ülikooli õppejõult eriti suuremaid pedagoogilisi võimeid ja avaramat üldharidust. Tuleb püüda leida otstarbekas proportsioon õppejõu teadusliku uurimise ja õppetöö vahel. Vastavalt teadlase uurimis- või õpetusvõime domineerimisele tuleb teda püüda rakendada rohkem ühel ja vähem teisel alal. Suurendada on vaja ka abiõppejõudude arvu ja tarbekorral ametisse seada paralleelprofessorid aladel, kus üliõpilaste arv on suur, et vähendada professorite töökoormust ja, mis eriti tähtis, et luua intiimsemat isiklikku kontakti üliõpilastega, seda enam, et uus ülikooli korraldus pange õppejõududele uusi ülesandeid, mida tal enne ei olnud. Õppejõudude ametisse määramisel tuleb peale teaduslike ja pedagoogiliste võimete arvesse võtta ka üldist mentaliteeti. Senisest suuremal määral tuleb hoolitseda teadlaste järelekasvu eest. Selleks on vajalik muu seas teaduslike stipendiumide ja noorte abiõppejõudude arvu ja palkade tõstmine. Kõigil ülikooli lõpetanutel, kes on võimelised ja kes seda soovivad, tuleb võimaldada töötamist teaduslikul alal. Juba paguluses tuleb teha ettevalmistusi õppekohtade täitmiseks. Kõigepealt tuleb muretseda ülevaade olemas olevatest õppejõududest ja vajadustest sel alal. Edasi tuleb püüda juhtida üliõpilasi ja teaduslikke edasiõppijaid aladele, kus õppejõududest on puudus, andes selleks moraalset ja majanduslikku toetust. Samuti tuleb silmas pidada välismaalastest õppejõude, kes võivad tulla kõne alla meie õppekohtade täitmisel. On tõenäoline, et suure osa õpetoole me peame peale maa vabastamist ajutiselt täitma välismaalastega.

30. Avarat pilku ja suuri kulusid nõuab ka ülikooli raamatukogude, instituutide ja laboratooriumide laiendamine ja täiendamine ning Lääne-Euroopas vahepeal saavutatud tasemele viimine. Raskeks probleemiks on ülikooli raamatukogude lünkade täitmine. Raamatukogu personaali tuleb mitmekordistada. Juba paguluses tuleb alustada vahepeal ilmunud kõige hädavajalikumate raamatute nimestike ja instituutide varustamise kavade koostamisega. Samuti tuleb silmas pidada vastavaid hankimisvõimalusi ja tutvuda välismaa ülikoolide raamatukogude ja instituutide korralduse ja sisseseadetega.

31. Uueks kulusid ja oskusi nõudvaks oluliseks ülikooli ülesandeks, mis meie endises ülikoolis puudus, kuid mis on sama tähtis kui õpetus, on üliõpilaste kasvatus ja nende seltskondli-

ku elu eest hoolitsemine. Kasvatuse all tuleb mõelda eeskätt eetilist, sotsiaalset ja demokraatlik-riigikodanlikku, kuid ka intellektuaalset ja esteetilist kasvatust. Üliõpilaste kasvatuse küsimus on seotud üliõpilaste intiiimorganisatsioonide probleemiga, kuna need on seni osaliselt täitnud kasvatuse funktsiooni. Hoolimata teatud tulemustest, intiiimorganisatsioonide poolt teostatud kasvatus on üldiselt olnud ebarahuldav, osalt isegi negatiivne, kusjuures suur osa üliõpilastest on olnud väljaspool seda institutsiooni. Üliõpilaste-organisatsioonide küsimus tuleb lahendada põhjalike kaalutluste järele. Kuna ülikool on riiklik asutus ja ülikoolil resp. riigivõimul lasub vastutus ja kohustus üliõpilaste kasvatuse eest, siis ülikool ja riigivõim on õigustatud ja kohustatud end segama üliõpilaste-organisatsioonide korraldusse. Minimaal nõudeks oleks, et üliõpilaste-organisatsioonidest kaotatakse kõik ebaetilised nähted, eeskätt alkoholised einelauad, samuti muud puudused ja ebakohased traditsioonid ning pannakse maksma teatud korraldused kasvatusliku külje tõstmiseks. Kuid see ei väldiks praeguste org-de süsteemi suuri puudusi: (1) suure osa üliõpilaste väljajäämine kasvatuse alt; (2) suurema osa org-de majanduslik nõrkus, mille tõttu on takistatud kasvatuse ülesande rahuldav täitmine; (3) hädaohtlik dualism kogu akadeemilises peres, mis ähvardab kunstlikult lõhestada kogu meie ühiskonda. Seepärast kõige mõjusamaks lahenduseks on praegused üliõpilaste-org-d sulgeda. Nende asemele ülikool peaks looma uued koondised või muud kasvatuse ülesandega institutsioonid üliõpilastele. Nendesse kuulumine peaks olema sunduslik kõigile üliõpilastele, kusjuures samasse koondisse peaks kuuluma üliõpilased eri maakondadest, teaduskondadest ja sotsiaal kihtidest. Väljaspool neid tingimusi ja ruumi olusid üliõpilastel peaks olema vabadus valida koondist. Igal koondisel peab olema oma maja raamatukogu jm. vajaliku sisseseadega, samuti aed ja internaat. Koondistes üliõpilastel peab olema laialdane omaavalitsus, kuid iga koondise kõrgemaks juhiks on õppejõud. Vilistlased koondiste juhtimisest osa ei võtaks. Selle asemel tuleb üliõpilaste elust elavalt osa võtta õppejõududel. Vastava reformi väljatöötamisest peaks osa võtma ka üliõpilased ja senised üliõpilaste-organisatsioonid. Vastavate kavade väljatöötamisega, milleks tuleb kasutada peale oma ka teiste maade kogemusi, ja selgitustööga tuleb algust teha juba paguluses. Praegused üliõpilaste-organisatsioonid peaks paguluses loobuma uute liikmete värbamisest. Olenemata sellest, missugusel kujul üliõpilaste kasvatuse ja organisatsioonide probleem hiljem lahendatakse, peale maa vabastamist tuleb esialgu seniste organisatsioonide tegevus katkestada. Probleemi täielik lahendus peab sündima põhjalike kaalutluste järele. Kui teatud aja järele sobivat lahendust ei jõuta välja töötada, tuleb kehtestada ajutine korraldus. Oluline on, et meie riigivõim ja ülikooli õppejõud, samuti üliõpilaskond ja kogu akadeemiline pere saaks aru selle probleemi tähtsusest meie intellektuaalse eliidi ettevalmistuses.

33. Erilist rõhku tuleb panna ka üliõpilaste vastuvõtmise moodusele. Lubamatu on olukord, kus andekad peavad jääma ülikoolist eemale majanduslikel põhjustel, kuna samal ajal ülikooli hüvesid kasutavad hulgaliselt isikud, kel selleks puuduvad intellektuaalsed ja karakteri eeldused. Seleksioon ei tohi toimuda mitte peamiselt teadmisi kontrolliva võistluseksami juhusliku formaalse punktide summa alusel, vaid põhjaliku ülevaate kaudu kandidaadi mitmesugustest omadustest. Seleksiooni aluseks ei pea olema eeskätt teadmised, vaid peamiselt intelligents, iseloom ja üldine vaimsus. Eriti tuleb arvestada näit. töötahet, ausust, käitumist ja vaimseid huvisid. Hindamise vahenditeks võiks olla koolitunnistus, kooli poolt antud üksikajalik õpilase kirjeldus, intelligentsikatse, eksam ja intervjuu. Üldpõhimõtteks peab olema: ülikooli ei või vastu võtta ühtegi, kes selleks ei ole kõlbuline, ja ülikooli tuleb vastu võtta kõik, kes selleks on kõlbulised: ükski ei tohi välja langeda raha või ruumi puuduse tõttu. Kui sellest põhimõttest peetakse kinni, siis ei tohiks tekkida ka "haritlaste üleproduktsooni" probleemi. Majanduslikult kehvade üliõpilaste toetamiseks tuleb luua küllaldane stipendiumide korraldus. Vastavalt eelpool toodud uuendustele tuleb muuta ülikoolide seadust. Ülikoolile tuleb kindlustada autonoomia.

34. Kas peale ülikooli ja te instituutide ning akadeemiliste jm. teaduslike seltside on vaja veel muid ametlikke institutsioone teadusliku uurimise teostamiseks, see vajab kaalumist. Siia alla kuulub ka Eesti Teaduste Akadeemia vajaduse küsimus, mis tuleb lahendada erapooletu ja asjaliku kaalutluse teel. Erilist rõhku tuleb panna uurimistulemuste publitseerimisele. Nii üldise teaduse kui ka enda kultuuri propaganda huvides on tähtis, et peamiselt eriteadlastele määratud teaduslikud tööd ilmuks võõrkeeles või hädakorral varustatuna senisest tavest ulatuslikuma võõrkeelse sisu kokkuvõttega.

35. Kontakt välismaaga, nagu osavõtmine rahvusvahelistest üritustest, üliõpilaste ja õppejõudude vahetus välismaaga jms., on tarvilik silmaringi laiendamiseks ning vaimu värskendamiseks ja samuti on rahvusvahelise teaduse, rahvaste kultuurilise ning poliitilise koostöö ja eesti kultuuri propaganda huvides.

IV. Kunstid.

36. Kunsti alal on riigivalitsuse, kommuneal omavalitsuste ja seltskondlike organisatsioonide ülesandeks: 1) kunstilise loomingu ja ürituste toetamine, 2) kunsti levitamine rahvas seas. Kunstilise loomingu eeltingimuseks on vabadus: riigivalitsusest ja muudest võimu institutsioonidest vaimselt sõltumatu kunstnik. Majandusliku toetuse andmine peab toimuma sel kujul, et see ei riku eelmainitud põhimõtet. Riikliku toetuse tähtsamaks vormiks jääb kultuurkapital, mille struktuuri uuendamisel tuleb arvestada mineviku kogemusi ja eelnevat põhimõtet. Kunstipoliitika oluliseks ülesandeks peab olema huvi äratamine

kunstide, s.o. kirjanduse, muusika, teatri- ja kujutava kunsti vastu kõigis rahvakihtides ning rahva meelse tõstmine. Kunstide nautimine peab kujunema rahva vaba aja möödasaatmise üheks tähtsamaks vormiks.

37. Kirjanduse alal on sõna- ja loominguvabadus sama tähtis kui muudel aladel, kuid see ei tähenda seda, et kultuurpoliitika ei peaks rakendama esteetilist ja eetilist mõõdupuud. Viimase all tuleb mõista seda, et kunst ei tohi avaldada demoraliseerivat mõju. Kollase kirjanduse vastu võitlemine peab toimuma sobivate, kuid efektiivsete vahenditega. Senisest suuremat rõhku tuleb panna populaarteadusliku kirjanduse soetamisele nii algupärandite kui ka tõlgete näol, eriti näit. järgmistel aladel: religioon, filosoofia, sotsioloogia, poliitika, kunst, ajalugu, rahvuslikud ja kodumaised teadused, loodus- ja majandusteadus, tehnika. Välismaal ilmuvad vastavad silmapaistvad teosed tuleb kohe peale nende ilmumist tõlkida eesti keelde, et laiemaid hulki hoida kontaktis teaduste arengu ja päevaprobleemidega. Kultuurpoliitika oluliseks ülesandeks on eesti ilukirjanduse väärtuste tõlkimiseks võõrkeeltesse kõige otstarbekama mooduse rakendamine. Sama tähtis on heade eestikeelsete tõlgete valmistamine kõigist maailmakirjanduse klassilisestest teostest, millisel alal me oleme teistest kultuurriikidest maha jäänud. Eriti tähtis üldhariduse seisukohalt on muuseumis antiikklassikute tõlkimine. Tuleb arvestada seda, et suurem osa omandab koolis võõrkeele lugemise oskuse ainult ühe keele ulatuses ja vähesed nendest sel määral, et nad on suutelised lugema originaalis naudinguga kirjanduslikke suurteoseid. Kirjanduspoliitika alla kuulub ka heade võõrkeelsete ja puht eestikeelsete (kirjakeele, murrete ja idiomaatiliste) sõnaraamatute soetamine. Kogu siin mainitud ja mainimata kirjandusliku kava teostamine nõuab senisest hoopis suuremate summade investeerimist kirjanduse alal ja efektiivsemat kirjastusala organiseerimist. Vabaduse põhimõtte seisukohalt on tähtis, et kirjastustegevus jääb üldiselt eraettevõtluse asjaks, mis ulatuslikumate ülesannete teostamisel loomulikult vajab riiklikku toetust.

38. Muusika peab edasi jääma meie rahvakunstiks ja siin tuleb jätkata ja süvendada meie auväärseid traditsioone eriti laulukooride ja laulupidude alal. Ajakohased kõrgemad muusikakoolid peavad asuma Tallinnas ja Tartus.

39. Teatrikunst peaks kujunema meie teiseks rahvakunstiks. Selleks tuleb meie rahvas valitsevat elavat huvi teatri vastu püüda veelgi suurendada. Riigi ja kommuunide toetuste kõrval on soovitatav seltskonna aktiivne osavõtt teatrikunsti toetamisest ja üritustest. Tarvilik on teatriseltside tegevuse elustamine ja teatriklubide organiseerimine. Uute, eriti noorte ja andekate lavakunstnike poolt organiseeritud eksperiment- ja intiimteatrite ja teatriklubide tegevust tuleb igati toetada. Hea teatrikunsti eelduseks on väärtuslik repertuaar ja tegelaskond ning kriitikavõimeline publik. Teatripoliitika

üheks oluliseks sihiks peab olema tõsta rahva maitset ja huvi kunstiväärtusliku repertuaari vastu. Pileti hinnad peavad olema kõigile kättesaadavad, samuti tuleb rakendada odavahinnaliste etenduste korraldust vajalikul määral. Eriti tuleb hoolitseda ka selle eest, et maa ei jääks ilma väärtuslikust teatrikunstist. Rändteatrite etenduste kõrval, mis peavad saama küllaldast toetust, tuleb eriti hoolitseda ka maanäitejuhtide ja instruktorite ettevalmistuse eest. Amatöör teatri tegevust tuleb õhutada ka linnades, eeskju võttes siin teostest maa-dest. Amatöör lavakunst peaks kujunema samasuguseks populaarseks ja tähtsaks vaba aja möödasaatmise mooduseks nagu on laulukooride tegevus. Kutseliste lavakunstnike ettevalmistusele tuleb panna senisest suuremat rõhku, milleks on vaja vähemalt kaks ajakõrgusel seisvat teatrikooli, üks Tallinnas ja teine Tartus. Rahvusliku teatri eeltingimuseks on väärtuslik algupärane teatrikirjandus, mille õitsele puhkemist me loodame vabal kodumaal.

40. Näitekunsti alla kuulub ka filmikunst. Arvestades filmi kergesti kättesaadavust, ta suurt osatähtsust masside vaba aja möödasaatmises ning mõju maitsele ja moraalile, eriti noorsoo osas, tuleb filmile pöörata erilist tähelepanu. Tuleb lähtuda põhimõttest, et kino samuti nagu teater peab pakkuma ainult kunstiväärtuslikke lavastusi. Maitset ja moraali alla kiskuvate filmide linastamist tuleb tõkestada efektiivsete vahenditega. Tuleb toetada eesti filmilavastuse ettevõtteid, mis ei ole juhitud mitte eeskätt ärilistest, vaid kunstilis- test ja hariduslikest huvidest. Ideelised organisatsioonid võiks toetada kunstiliste ja hariduslike filmide valmistamist ja linastamist näit. odavahinnaliste etenduste korraldamisega või oma kinode asutamisega. Erilist rõhku tuleb panna ka filmile õppevahendina, näit. koolis, ülikoolis ja täiskasvanute hariduskursustel. Ulatuslikumate õppefilmide valmistamine võib sündida ainult vastavate eriteadlaste koostööl ja riigi, omavalitsuse või seltskondlike organisatsioonide majanduslikul toetusel.

41. Kujutava kunsti alal on üheks oluliseks ülesandeks selle populariseerimine eesmärgiga, et suuremad hulgad hakkavad ostma kunstiteoseid. Eeskju peavad andma ametlikud asutused ja eraorganisatsioonid oma ruumide ja ehituste kaunistamise näol maalide ja skulptuuridega, eriti ka avalike parkide ja väljakute ehtimise teel skulptuuridega. Kunstimuuseumid peavad olema vähemalt kõigis suuremates linnades. Peale oma ja välismaa moodsa kunsti teoste tuleb püüda omandada muuseumidesse mineviku suurmeisterite töid. Aja kõrgusel seisvad kunstikoolid peavad olema niihästi Tallinnas kui ka Tartus. Kunstnikkond peab olema elavas kontaktis nii oma rahva elu ja kultuuriga kui ka välismaa kunstieluga. Ka arhitektuurile tuleb panna senisest suuremat rõhku ja püüda leida oma rahvuslik joon. Kõigi ehituste puhul tuleb rõhku panna mitte üksi sise-musele, vaid ka välimusele. Eriti avalikud ehitused peavad olema arhitektuurilisteks suurteosteks. Riik ja kommunaal

omavalitsused peavad teostama eraehituste arhitektuurilist nõuannet ja järelvalvet efektiivsuse ja asjatundlikkusega. Üldse esteetiline printsiip peab valitsema otstarbekohasuse kõrval kõigis linna ja maa plaanistustes ja eesmärgiks peab olema, et selle alt ei jää välja ühtegi nurka üheski ehituses ega krundis üheski linnas ega külas või muus asulas.

V. Ajakirjandus ja raadio.

42. Ajakirjandusel ja raadiol on moodsas ühiskonnas suur osatähtsus kultuuri vahendaja ja mõjutajana ning rahva meelsuse ja maitse kujundajana. Ajakirjandus on eeskätt informatsiooni vahendaja, kuid ta peab olema rahvale ka teatud vaimseks juhiks ja kasvatajaks. Reportaaž peab olema objektiivne, hinnangud õiged ja seisukohavõetud õiglased. Ajaleht peab aitama rahvast orienteeruda aja sündmustes ja probleemides. Ta ei pea mitte üksi toetama kõike positiivset, vaid ta peab ka ise üles tõstma uusi viljakaid ideid. Et meie ajakirjandus saaks oma vastutusrikkaid ülesandeid rahuldavalt täita, selleks on vaja ta sisulist ja eetilist taset tunduvalt tõsta. Kõrvaldada tuleb kõik sensatsiooni teeniv ja demoraliseeriv element. Ajakirjandus peab esile tõstma seda, mis on olulise tähtsusega ajaloo perspektiivis kultuurilisel, sotsiaalsel ja poliitilisel alal, ega mitte üles puhuma tähtsusetu pisisündmusi. See eeldab enne kõike senisest kõrgemat ajakirjaniku hariduslikku ja eetilist nivood. Nii toimetustes kui ka kaastöölisena tuleb rakendada tõelisi asjatundjaid kõigilt aladelt. Eriline rõhk tuleb panna kultuuri osakonna toimetamisele. On soovitatav, et meie vaimse eliidi juhtimisel loodaks uusi ajalehti, mis teenivad kõrgemaid huvisid ega mitte majenduslikku kasu saamist.

43. Raadio kohte maksavad üldiselt samad põhimõtted, mis ajakirjanduse kohta. Ka raadio ülesanne on informatiivne, hariduslik ja kasvatuslik. Kuid peale selle on raadios tähtsal kohal kunstiline ja meelelahutuslik osa. Erilist rõhku tuleb panna kunstilise osa kõrgele tasemele ja rahva maitse tõstmisele. Meelelahutuslikust osast tuleb välja jätta kõik banaalne ja meitset allakiskuv. Raadio on üks kõige tähtsamaid vahendeid eetilise, esteetilise ja poliitilise kasvatusel alal, mille õige kasutamine võib anda viljakaid tulemusi. Ringhääling peab olema riigi poolt majandatav avalik-õiguslik valitsusest sõltumatu autonoomne asutus. Ringhäälingu kõrgemas organis peavad olema esindatud poliitilised, kultuurilised ja kutseorganisatsioonid, kiriku, ülikooli, kasvatus- ja kunsti ala ning ajakirjanduse esindajad. Vajalik on ka kaugenägemise seadete korraldamine, mille kohta tuleb rakendada samu põhimõtteid mis raadio puhul. Kuid kaugenägemise organiseerimine ei kuulu mitte esmajärguliste ega kiirete kultuuriliste ülesannete hulka. Tähtsam kui kaugenägemise seadete korraldamine on raadio sisulise taseme tõstmine.

VI. Kehakultuur.

44. Arvestades seda suurt osatähtsust, mis sport etendab tänapäeva ühiskonnas ja eriti noorte elus, tuleb kehakultuuri ala korraldamisele vaadata kui tähtsale kultuurpoliitika ülesandele. Selle õige reguleerimine ja ilmnenud väärnähtuste kõrvaldamine nõuab ümberorienteerumist nii vaimukultuuri tegelaste poolt, kes seni on suhtunud ükskõikselt või eitavalt kehakultuurisse, kui ka sporditegelaste poolt. Sport peab olema tervislik ja kultuurne mäng, mis kasvatab seltsimehelikkust ja muid iseloomu vourusi, mitte aga atleetide demonstratsioon, kus domineerib tahe võita iga hinna eest, ükskõik mis vahenditega, ja mis mõjub selle harrastajatesse, pealtvaatajatesse ja treeneritesse demoraliseerivalt. Sellepärast tippsportlaste ja võistlusmeeskondade intensiivse treenerimise asemel tuleb rõhku panna masside mõõduka kehakultuuri harrastusele. Eriti rangelt tuleb võidelda varjatud professionalismis tendentside vastu.

45. Eelmainitud põhimõtteid tuleb arvestada eriti spordiseltside tegevuses ja kooliõpilaste spordiharrastuses, mis mõlemad nõuavad reformi. Eriti tuleb selle järele valvata, et koolis pannakse õige alus noorte spordi harrastustele ja et võimlemistunnid või kooli spordiringide tegevus omalt poolt ei soodustaks noorte spordi harrastuste suundumist väär teeale. Kuid rahuldavaid tulemusi võib saavutada ainult siis, kui ka täiskasvanute ja spordiseltside spordi harrastused võtavad teistsuguse ilme. Selleks on vajalik spordiseltside liikmeskonna laienemine intelligentsi juurdeõmbamise teel ja kehakultuurile antavate toetuste õige suunamine. Palju kaasa aidata võivad siin ka ajakirjandus ja raadio sellega, et kehakultuuri harrastuste kirjelduses võetakse tarvitusele teised proportsioonid, vähendades tähelepanu rekorditele ja tippsportlastele. Seejuures peab märkima, et põhimõtteliselt rekordsporti ei saa eitada, kuid rekordite taotlus ei tohi muutuda eesmärgiks. Individuaalraliseerivalt või koguni tervislikult negatiivselt, tuleb eelistada rühmasporti, mis arendab koostöö vaimu. Massispordiks peaks kujunema võimlemine, mille propageerimisele tuleb panna senisest suuremat rõhku. Kuna kogemused paljudes maades on näidanud, et poksvõistlused sageli mõjuvad demoraliseerivalt nii võistlejatele kui pealtvaatajatele, siis tuleks avalikud poksvõistlused keelata ja poks keotada koolide võimlemistundide ja spordiringide kavast. Minimaal nõudeks oleks professionaal poksi keelamine. Sportlaste, spordiseltside ja võistluste eetilisele tasemele tuleb panna senisest suuremat rõhku.

46. Laialdaste hulcade, eriti noorte kehakultuuri harrastuste huvides on vajalik senisest suuremat toetust riigilt, omavalitsustelt ja seltskonnalt võimlate, väljakute ja basseainide ehitamiseks koolidele, üliõpilastele, organisatsioonidele ja rahvale.

VII. Kultuuri levitamine ja süvendamine.

47. Kultuurpoliitika üheks keskseks ülesandeks on kultuuri väärtuste vastu huvi äratamine ja kättesaadavaks tegemine rahva laiaades hulkades, ka nendes ühiskonna kihtides, kes seni enam või vähem on olnud eemal väärtuslikumast kultuurist. See maksab eriti kunstide kohta. Kunsti populariseerimiseks on vajalik aeg-ajalt korraldada odavahinnalisi või koguni tasuta üritusi: teatri- ja filmietendusi, kontserte, kunstinäitusi jms. Suuremates linnades on soovitatav, et kunstilised üritused ja eriti korralikud raamatukogud oleks käe-jala juures ka äärelinnades. Siin on suur osa täita linnavalitsustel ja organisatsioonidel, eriti ka ametiühingutel.

48. Eriti oluliseks ülesandeks on linna ja maa kultuurilise vahe tasandamine. See eeldab kõigepealt enamvähem rahuldavaid haridusvõimalusi maal koolide, kaasa arvatud keskkoolid, õhtukursuste, õpperingide jne. näol. Kunstilisel alal tuleb maele viia kunstiväärtuslikku teatrit, filmi ja kirjandust senisest hoopis suuremal määral. Tuleb eesmärgiks seada, et igas asulas ei oleks mitte üks korralik raamatukogu, mille ta-se peab olema senisest hoopis kõrgem, vaid ka raamatukauplus. Eriti maal töötava intelligentsi huvides on tarvilik, et raamatukogud sisaldaks ka teatud määral teaduslikku kirjandust. Maa linna lähendamise ja kultuuristamise protsessi juures tuleb hoida selle eest, et maele ei leviks linnakultuuri pahed, eriti halb lõbukultuur, nagu halb kino ja labane teater. Maa kultuurielu tuleb püüda siduda maaelu ja muistse rahvakultuuri väärtuslike traditsioonidega.

49. Riigivalitsuse, maa- ja linnavalitsuste ja eraorganisatsioonide koostööl tuleks välja töötada maa järk-järgulise kultuuristamise kava. Maa- ja linnavalitsuste haridusosakondi tuleks tugevdada. Igas vallas peaks olema kultuuri- või haridussekretär. Suur osa maa kultuurielu süvendamisest ja laiendamisest on õpetajatel, kelle tundide arvu tuleks vähendada, haridusnõunikel ja konsulentidel, pastooritel, haridusseltsidel ja maanoorte organisatsioonidel. Maa kultuurielu taseme tõstmise tehniliseks eelduseks on maa elektrifitseerimine ja liiklusrõrgu tihendamine. Maa kultuurilise taseme tõstmine aitaks peale muu vähendada inimeste siirdumist maalt linna ja soodustada väärtuslikuma intelligent tööjõu, nagu õpetajate asumist maele tööle.

VIII. Välissuhted.

50. Välisorientatsioon. Kultuurpoliitika üheks ülesandeks on luua elav kontakt teiste maa kultuuridega, eeskätt Euroopa, kuid ka Ameerika kultuurieluga ja võimaluste piires ka Aasia kõrgekultuuridega. Kõige tihedamad kultuurisidemed peaks meil olema naabermaadega: Soome, teiste Balti maa ja Skandinaaviaga. Kuigi meie püüdeks peab olema olla kontaktis kõigi Euroopa maa kultuurieluga, ei saa tegelikud suhted olla kõigi maa- ja linnaga sama suured. Peamiseks eesmärgiks on rõõ-

keelte oskusega seotud piirid. Kuna valdav osa võõrkeele oskajatest, haritlaskond koos arvatud, suudab või tahab omandada enam või vähem rahuldavalt ainult ühe võõrkeele, siis tuleb paratamata valida Euroopa suurrahvaste keeltest üks nn. esimeseks võõrkeeleks, mida tuleb õpetada kõigis avalikes koolides. See keel määrab ka meie välisorientatsiooni peasuuna.

51. Esimeseks võõrkeeleks tuleb meil valida inglise keel eriti järgmistel põhjustel: (1) iseseisvusaegne traditsioon, (2) inglise keel on Euroopa keeltest kõige levinum ja praktiliselt elus kõige kasutatavam, (3) inglise keele oskus on tänapäeval iga haritlasele vältimatu, (4) inglise kultuur on soolide traditsiooniga ja eetilisel ning intellektuaalselt kõrge tasemega, (5) inglise algupärase ja tõlkekirjanduse rikkus kõigil aladel, (6) inglise keele lihtsus, (7) inglise stiili lihtsus ja selgus. Järelkult eesti kultuurpoliitikas peab domineerima inglise orientatsioon. Et inglise keelele ja orientatsioonile tegelikult vastavat domineerivat positsiooni kindlustada, selleks tuleb kõrvaldada need puudused, mis meil iseseisvuse esimesel perioodil takistasid inglise keelel seda osatähtsust omandamast, mis tal nimeliselt esimese võõrkeelena oli, ja mille tõttu meil tegelikult domineeris saksa orientatsioon. Selleks on vaja muuseas: (1) kõik avalikud raamatukogud varustada rikkaliku ingliskeelse kirjandusega kõigilt aladelt, (2) ülikooli õppekavadesse võtta niipalju kui võimalik ingliskeelne literatuur kõigis ainetes; sama maksab ka teiste õppeasutuste võõrkeelse kirjanduse kohta - see nõue on eriti oluline, (3) kõik võõrkeelsed publikatsioonid, nagu teaduslikud tööd, nende resümeed, Eesti tutvustavad teosed, ametlikud dokumendid, ametiasutuste ja eraorganisatsioonide väliskirjavahetus, peavad niipalju kui võimalik olema ingliskeelsed.

52. Arvestades Prantsusmaa suurt poliitilist ja kultuurilist osatähtsust Euroopa mandril tuleb teiseks võõrkeeleks valida prantsuse keel, millele seega tuleb meie koolides anda endisest suurem koht. Samuti tuleb tugevdada ja laiendada kultuurilist kontakti Prantsusmaaga ja osutada suuremat tähelepanu prantsuse kirjandusele ja muudele kultuuri avaldustele. Et vähendada senist ühekülgselt saksa orientatsiooni mõju tuleb saksa keelele anda senisest märksa tagesihoidlikum koht, eriti alguses, kuni uus lääneline orientatsioon ei ole veel küllalt sügavale juurdunud. Kolmandaks võõrkeeleks jääks saksa keel, mille oskus on vältimatu teaduslikul alal töötajatele.

53. Eesti kultuuri tutvustus välismaailmale peab olema tunduvalt ulatuslikum iseseisvuse esimese perioodi omast. Teaduslikul alal on siin kõige edukamaks mooduseks teaduslike tööde avaldamine võõrkeeltes (vt. ptk. III) ja kirjanduse alal teoste tõlkimine võõrkeeltesse (vt. ptk. IV). Kõigil muudel aladel on peale osavõtmise rahvusvahelistest kultuurilistest organisatsioonidest ja üritustest, nagu kongressidest, näitustest jm. üheks vahendiks kavakindel võõrkeelsete tutvustusteoste avaldamine. Tuleb hoolitseda selle eest, et vähemalt kõigis Euroopa

ja Ameerika tähtsamates reematurkogudes ja soome-ugri keelte õpetuskeskustes leiduks kõik eesti teaduslikud tööd ja teaduse seisukohalt tarvilik kirjandus, samuti kõik tähtsamad eesti alapärased ilukirjanduslikud teosed. Välismaa kultuuriliste saavutuste ja uuenduste tundma õppimiseks ja kontaktide loomiseks on vajalik pidev stipendiumide korraldus ja stipendiaatide vahetus välismaaga.

54. Kultuuriliste välissuhete edukaks korraldamiseks on tarvilik tihe kontakt haridus- ja välisministeeriumi vahel ja vajaduse korral vastava eriosakonna loomine. Samalt seisukohalt on soovitatav, et Eesti välissaadikud oleks asjatundjad ja laia silmaringiga kultuurisiksused. Iga saatkonna juures peaks olema ametis kultuuratašee, kelle ülesandeks on kultuuriliste sidemete eest hoolitsemine, eesti kultuuri tutvustus vastavas riigis ja kodumaa informeerimine selle riigi tähtsamatest kultuurilistest sündmustest, saavutustest ja uuendustest.

IX. Kultuurpoliitika ja üldpoliitika

55. Kultuurpoliitikast ei tule aru saada nii, et kõike peab tegema riik. Suur osa ülesannetest niihästi kultuurpoliitika suunamisel kui ka teostusel lasub kommuunidel, eraorganisatsioonidel ja üksikisikutel. Üldiselt tuleb tsentralisatsiooni asemel eelistada detsentralisatsiooni. Bürokratlike ülevaalt ettekirjutuste ja reguleerimiste asemel peab riigivõimu ülesandeks olema eeskätt teatav kaudne juhtimine, nõuandmine, soovitamine ja eriti aga loova kultuuritöö moraalne ja majanduslik abistamine ning ergutamine. Eriti tuleb hoiduda selle eest, et vaba ja loovat vaimu ei kammitseta poliitilise võimu huvides.

56. Kasvatuse peatükis on märgitud, kuidas kasvatuspoliitika sõltub muust poliitikast, sama maksab ka kogu kultuurpoliitika kohta. Muu hulgas kultuurpoliitika sõltub sellest, kes üldpoliitikas domineerib tsentralisatsioon või detsentralisatsioon. Loomulikult kultuurpoliitika sõltub suurelt osalt riigi ja rahva üldisest majanduslikust kandepinnast. Belneva kultuurpoliitilise programmi teostamine nõuab tunduvalt suuremaid kulusid võrreldes meie iseseisvuse esimese perioodi vastavate kulutustega. Meie riigivõim ja rahvas peavad jõudma arusaamisele, et meie kultuurilise taseme tõstmiseks, eriti kasvatusele investeeritud kapital kannab lähemas ja kaugemas perspektiivis kõige suuremaid ja väärtuslikumaid protsente, ja et sellesalne ja majanduslik tase ja lõpuks ka meie poliitiline iseseisvus. Küsimus ei seisa esmajoonel mitte selles, kust võtta raha, vaid kuidas me oma piiratud majanduslike võimaluste juures oma kulupostid kõige otstarbekamalt jaotame: missugused kulud on kõige olulisemad ja mis vähem tähtsad. Seepärast kultuurpoliitika eduka teostamise pearaskuspunkt ei seisa mitte

riigi, kommuunide, eraorganisatsioonide ja kodanike kassade suuruses, vaid mentaliteedis: kas see on materialistlik ja kultuuriliste ning vaimsete väärtuste suhtes indifereentne või idealistlik ja tõeliselt kultuurne. Eriti see oleneb riigivalitsuse ja kultuurpoliitikat teostava ministri mentaliteedist. Kultuurpoliitika juhid peavad olema kõrge moraali, avara pilgu ja laia silmaringiga algetusvõimelised, uuendusjulged, energilised ja asjatundlikud isikud, kes on võimelised teostama põhjalikke ja hästi kaalutud reforme, mida nõuab uus kultuurpoliitika.

57. Nii nagu me oma hävitatud majade, linnade ja külade asemele tahame ehitada uued paremad ja ilusamad, nii peab meie eesmärgiks olema ka eesti vaimne kultuur taastada endisest kõrgema, väärtuslikuma ja ilusamana. See eesmärk peaks tiivustama ja ühendama kõiki eestlasi üle kogu maailma.